

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za klasičnu filologiju

Ognjen Ražov Bogavčić, druga godine preddiplomskog studija grčkog jezika i književnosti

Mentori: prof. dr. sc. Igor Mikecin i doc. dr. sc. Petra Matović

Uvodno o prilaženju tragediji

Tko god da se ide uhvatiti tragedije¹, kao da mu se iznenada javlja pregršt prepreka i stranputica, premda ima tek jednostavan tekst u rukama. Pita se - što mi je s ovim činiti? Ili – što je ovo? Kome takva pitanja ne nadolaze, ili već zna, ili smatra da zna. No, za one između, takva su pitanja presudna. Zašto? Zašto samo ne baratati tekstem pred nama kako nas volja? Jer čini se da ono što imamo pred sobom ima „svoja pravila“. To je izvjesno iz same činjenice da je već nekako oblikovano – u određenom jeziku, u određenom duhu, kroz određenog dramaturga i baš ovako kako jest – ono samo jest već ne samo nekako oblikovano, nego strogo određeno oblikovano. No, upravo nas ta „mrtva“, nepromjenjiva oblikovanost – naime, imamo nepromjenjiv tekst pred sobom – može nukati da poželimo s tim već oblikovanim baratati potpuno slobodno oblikujući dalje – kao da baratamo s nekim mineralom, cijepajući ga, bacajući i slično, a on nam jedino pruža onakav otpor kakav mu je prirodno zadan, prirodnim svojstvima, težinom, rasporedom čestica, itd. No, ne samo da tragedija nije na isti način prirodno, opipljivo, kruto biće, već je prvo, nešto što je do vidjela došlo ljudskom rukom, glasom i pokretom, i drugo, nešto što kao da se ne crpi u svojoj pojavi, u onom što nam je pred očima.²

Naime, svaka se pojava javlja iz određenog izvora, mislili ga mi kao stjecaj zasebnih okolnosti, kao jedinstveno duhovno vrelo ili štogod drugo. Pojava grčke tragedije javlja se u točno određenim okolnostima, sa svrhom i u obliku. Okolnosti, svrha i oblik se kroz vrijeme naizgled mijenjaju, katkad do izmještenja i potpunog preobrata, katkad ostavljajući trag. Ako je želja na

¹ Ovdje prvobitno mislim na tragediju kakvu smo nasljeđovali od Grka.

² Naravno, isto se može reći za prirodna bića s kojima se tragedija usporedila.

neki način ući u odnos s grčkom tragedijom, postavlja se, sukladno predmetu, u jednakoj mjeri pitanje svrhe i pitanje oblika. Svrhe – koju svrhu želimo ozbiljiti ulaženjem u odnos s onim što nam je dato. Oblika – koji je lik toga s čim u odnos želimo ući, i kakav oblik iz toga želimo izobraziti. Ta su pitanja međuovisna i prividno različita – konačna svrha i konačni lik su isti, ali čine se različiti budući da se u svakodnevnicima mahom susrećemo sa ne posve ozbiljenim bićima, bili to ljudi, uporabni predmeti, zajednice ili što drugo. Što onda s tragedijom, njenim likom i svrhom?

Imamo pitanje koje se postavilo na početku: što je tragedija? I tome prethodno pitanje: zašto se uopće pitati o onom *što* nekog bića, ako nam je već dato na slobodno raspolaganje, bez obzira na određen lik koji to biće već ima i otpor koji nam shodno pruža? Čini se da je odgovor upravo sadržan u pitanju. Naime, upravo to slobodno raspolaganje već se unaprijed odnosi spram bića na poseban način. To jest, slobodno raspolaganje nije sveopći način odnošenja iz kojeg se crpe ostali kao posebni slučajevi ili ograničenja slobodnog raspolaganja podređeni mu kao odabiri.

Jer biti dan na slobodno raspolaganje je baš jedan određen odnos spram predmeta – onakav u kakvom je predmet upravo *predmet*. Neko biće nam se može javiti kao predmet dan nam na raspolaganje, ali tad to biće nije baš ono i svoje, već naše, i u njemu uništavamo svu vlastitost. Smatrali mi da to biće u tom slučaju i dalje ima neku svojstvenost, kao vlastit lik, vlastitu svrhu i sl., i dalje mu je uništavamo nemajući spram nje obzira. Na koncu se ispostavlja isto ima li to biće neku vlastitu bićevnost ili ne. Tako nam se pokazuje da, ako nam se neko biće javlja kao predmet vlastite moći raspolaganja, ne javlja se samo kao predmet, nego kao *proizvod*, i to proizvod naše proizvodne moći. Ukoliko smo se ustrojili tako da stvari imamo dane za slobodno raspolaganje, nemamo odnos sa stvarima, već sa sobom i svojim proizvodima. Ukoliko od bića s kojim stupamo u odnos nema *otpora*, to jest ne zadržava se njegova svojstvenost ili različitost, nemamo odnos s istim i različitim, već isključivo istim i prividno različitim, a shodno tome, nemamo odnos ni sa čim osim sa sobom samim. Zato ovo naše pitanje u nekoj mjeri jest „etičko“, jer je pitanje odluke, odluke *za* određeno vlastito ustrojenje i raspoloženje, ali opet i „ontološko“³, budući da ta odluka odlučuje na koji će nam se način pokazivati i otkrivati biće i opet, na koji ćemo način sami biti ustrojeni. „Ontološko“ je i pitanje i jer se bavi temeljnim mogućnostima pri kojima se neko biće može odnositi spram drugog. Naime, svaki je odnos splet, već smo naznačili, istosti i razlike. Ukoliko

³Ovdje se različite filozofske discipline uzimaju i koriste provizorno.

je prisutna samo istost, uopće nemamo odnos, već samo neko isto, a ukoliko je prisutna samo razlika, nemamo niti biće koje je barem isto sa sobom. Oba su slučaja nezamisliva. Dakle, za odnos je potrebna i drugost – potrebno je da budu barem dva bića koja će biti i ista i različita. To nam otkriva da je onakav prvobitno postavljen odnos slobodnog raspolaganja zapravo privid odnosa – u njemu nema zaista drugog bića, već jednoga i njegove svojine. Premda to ipak jest nekakva drugost, to je drugost u kojoj se razlika posve crpi u odnosu proizvođača i proizvedenog, vlasnika i vlasništva – to drugo biće nema nikakvu ne-ovisnost o prvome.

Opet, *što* je tragedija? I, naslovno pitanje, kako joj prići? Prethodno razlaganje može se činiti kao cjepidlačenje, budući da je kao samoizvjesno da smo mi neko biće okruženo drugim, neovisnim bićima, ali isto tako se čini da je lako zapasti u bezbrižno raspolaganje, pri čemu druga oko sebe u zagrada uzimamo kao neovisna, a s njima baratamo kao isključivo o našoj slobodi ovisnima. Ovo je i naputak za odnošenje uopće, a tragedija je, budući kontekstualno prikladna, uzeta kao primjer. Stoga je prvi odgovor da tragediji imamo prići s „poštovanjem“, to jest imajući na umu upravo vlastitost tragedije, ukoliko uopće tragediju želimo. Ovo „željeti tragediju“, željeti tragediju prikazati, objelodaniti podrazumijeva da ju već nekako, barem sluteći, ili barem kao neko još neispunjeno prazno mjesto, imamo i znamo. Dalje, ako znamo da s tim još tek naslućenim *nečim* želimo stupiti u odnos, imamo se pitati je li to uopće ono što želimo, to jest, je li nam se potkralo kakvo drugo biće ili mješavina bića koju smo nazivali tragedijom, ali je zapravo bila nešto posve drugo. Tako da nam ako, kao što je već napomenuto, već nismo znalci – što je reći istovjetno kao reći – oni u istinskom odnosu – nego oni koji odnos tek tražimo, nastupa pitanje tragedije.

O pitanju tragedije, kao i o prethodnome, tek uvodno, to jest opet „metodički“. Ukoliko je tragedija neko posebno biće, a kako smo naznačili, neopipljivo i tek kao „kulturno biće“ istraživo i spremno na naš pristup, bitno je proučiti gdje se i kako, ali i posebice *zašto* rađa. Gdje i kako je lako odgovorivo i historijski poznato: na području Grčke, u starom vijeku, uz historijska svjedočanstva uobličena u njen najsajjniji oblik iz starijih svetkovina bogu Dionizu izdvajanjem jednog od članova kora itd. Ali ono *zašto* je – premda pojedinačno pitanje objavljivanja tragedije specifično grčkom svijetu – također opće pitanje objavljivanja takvih „kulturnih“ pojava – zašto se i kako baš Grcima, baš tada, i baš na taj način objavila tragedija? Početak odgovora možemo dati prateći Nietzschea – njegovim istraživanjem grčkog duha – po njemu se tragedija javlja iz, uz nedostatak boljeg izraza, određene psiho-ontološke potrebe. Drugim riječima, grčki je svijet – *kosmos* – ustrojen tako da se tragedijom najsajjnije objelodanjuje ono grčko, ono što Grčku čini Grčkom. Bez da se Nietzscheovo istraživanje sad

ponavlja i ostajući pri metodi, možemo naznačiti nešto što je sukladno dosad rečenom – grčki je svijet, kakav god u pojedinačnostima bio, bio ustrojen upravo kao *svijet*, naime kao svijet ispunjen *bićem*, naspram svijeta predmeta, proizvoda ili svojina. Dakle, bića, koja, po prethodno rečenom, uopće, jer su zasebna bića, mogu stupati u istinski odnos, koji međusobno zadržavaju svojstvenost, a ipak imaju i zajedništvo. Iz toga, uz mjeru, proizlazi sklad. Tragedija stoga ima biti jedna *kosmička* pojava – jer je grčki svijet *kosmos*. Zato, čini se da kako bismo uopće pristupili tragediji, želeći ju oživotvoriti, prethodi zadaća oživotvorenja jednog svijeta bića, naspram svijeta proizvoda, u kojem se tragedija može uopće pojaviti.